

„ДУХ ПОНОСА ЈЕ ЛОШ, АЛИ ЛАЖНА
ПОНИЗНОСТ ЈЕ ГОРА. ДУХ РАЗМЕТЉИВЕ
ОХОЛОСТИ ЈЕ ЛОШ, АЛИ ЛАЖНА СВЕТОСТ
ЈЕ ГОРА“: РОБЕРТ ОД АРБРИСЕЛА
И РЕД У ФОНТЕВРОУ
— КРАТАК ОСВРТ —

Мирослав М. Поповић*
Универзитет у Београду,
Филозофски факултет,
Библиотека Одељења
за историју

Апстракт: Рад који је пред нама представља покушај да се представи животи Роберта од Арбрисела (око 1047/1050–1117), личности која својим деловањем може послужити као образац живота аистолских проповедника 12. века. Основао је двојни манастир у Фонтевроу, као лушајући проповедник остављао велики утицај на жене, проституције, сиромашне, лејрозне. Био је познат по светости и једноставности живота, мада нису успели покушаји у правцу његове канонизације.

Кључне речи: Роберт од Арбрисела, Фонтевро, проповедање, монашки животи.

Грегоријанска реформа¹ је у раном 12. веку изменила унутрашњу структуру Цркве и преобликовала њен однос са световном влашћу, али је било оних који су сматрали да реформа није успела да

* miroslav.popovic@f.bg.ac.rs.

¹ Реформа коју је подстакао папа Григорије VII (Хилдебранд) (1073–1085) иницијала је моралну реформу свештенства. Папа је сматрао да су морални проблеми Цркве узрок световне власти над избором свештенства. Истицао је став да сви свештеници треба да се бирају према канону и 1075. г. забранио им да их лаици уводе у звање. Његова је теолошка тврдња била да је свештенство на челу са папом надмоћније од краљева и других световних власти, који треба да спроводе свештеничка наређења (Поповић 2011: 54–55).

прочисти Цркву и исправи морал њеног свештенства. Пошто је реформа била усмерена на сахраменте и свештенство, постављало се питање улоге и једног и другог у веровању и пракси, а неуспех свештеника широм Европе да се прилагоде новим прописима изазвао је критику упућену Цркви. Међу критичарима биле су личности светог живота, попут Роберта од Арбрисела, чији су лични пример побожности и јавна критика Цркве били једнаки онима које је подигао нови талас јеретика који су оспоравали црквена учења и ауторитет (Frassetto 2007: 40–41).

Роберт од Арбрисела био је световни свештеник, пустињак и путујући проповедник, чији живот може да послужи као модел апостолског проповедника 12. века. Рођен је у Бретањи око 1047–1055, а умро у Орсану, 25. фебруара 1117. године. У Паризу је био ученик Анселма од Лаона (умро 1117), служио као архипрезвитер Рена 1085–1090, предавао у Анжеу 1090–1092. године, а затим се повукао у шуму Краона, у области Анжу, да живи као пустињак. Проводећи време у самоћи и молитви, бос и у ритамима, са дугом косом и брадом, деловао је с времена на време као лутајући проповедник. Пошто је упознао Бернара од Тирона (1046–1117) и Виталиса из Савињија (око 1060–1122), привукао је следбенике и са њима организовао заједницу регуларних каноника. Као моћан народни проповедник, износио је примедбе свештенству које нису годиле локалним епископима, али, и поред тога, 1096. године папа Урбан II (1088–1099) издао је Роберту специјалну дозволу за наставак проповедања. Робертови следбеници, мушкарци и жене, напустили су своје породице и имовину да би живели као „Христова сиротиња“. Роберт је напустио место опата ове заједнице и остатак живота провео у проповедању. Имао је пуно успеха код сиромашних, проститутки и лепрозних, са успехом је преобратио многе мушкарце и жене ка верском животу. Изгледа да су Роберта око 1100. године убедили на сабору епископа да оснује двојни бенедиктински манастир у Фонтевроу у западној Француској. Монахиње су биле задужене за духовне и материјалне видове манастирског живота, а Роберт и мушки следбеници постали су каноници, капелани монахињама. Проповедајући и стално се обрађајући женама, Роберт је стекао снажну подршку међу великим госпама свога краја. Монахиње су у Фонтевроу живеле строг и испоснички живот у контемплацији. Уз монахиње и монахе – капелане, ту су биле и световне сестре, које су их служиле. Године 1116. Роберт је формулисао манастирски устав и ставио монахиње, монахе и световне сестре под управу опатице. Манастир је постао омиљен за жене у северозапад-

ној Француској, међу монахињама било је много жена племенитог, краљевског и племићког порекла. Попут Христа, који је на крсту предао најдражег ученика Мајци Божјој, тако је требало да монаси, као нови најдражи ученици, буду под мајчинском заштитом опатице. Ред у Фонтевроу је почетком 13. века имао око 100 манастира. Роберт је сахрањен у Фонтевроу, и, мада је био хваљен од стране савременика због светости и једноставности живота, покушаји његове канонизације били су неуспешни (Линч 1999: 281–282; Пеинтер 1997: 166; Jedin 1971: 510; New Catholic Encyclopedia 12 2003: 266; Elliott 1993: 111–112; Tanner, Prévite-Orton, Brooke 1968: 670–671).

Случај Роберта од Арбрисела био је типична врста реакције против конвенционалних путева религиозности. Постоје сличности у оквиру групе лутајућих проповедника Робертовог времена, који доносе новости у народној побожности. Запањујућа је њихова љубав према сиромаштву, Роберт се на проповедничким путовањима појављивао у ритамима, скоро на граници пристојности, са брадом и у сивом огртачу, ходајући босоног, слично као и Бернар од Тирона. Постојале су и разлике, Роберт од Арбрисела имао је посебан позив за верску бригу о женама и био оптужен од противника за непотребно интимизирање. Бернар је стално плакао кроз читаву мису у својим контемплацијама о Христовим патњама. Сиромаштво и проповедање били су блиско повезани, потпуна зависност проповедника од спонтаних давања његових слушаача била је гаранција проповедникове независности и искрености. Проповедници су брзо привлачили следбенике, било да је пустињак који се повукао у шуму после неког времена привукао неке посетиоце који су дошли да траже његов савет и благослов, било да су настајале мешане групе мушкараца и жена који су били везани за проповедника док су путовали. Критика ожењеног свештенства и злоупотребе пре-грегоријанског света биле су карактеристика Робертвих проповеди. Роберт је оживео дуго некоришћену идеју двојног манастира, сва оснивања манастира од стране лутајућих проповедника његовог доба пратила су посебна брига за сиромаштво и одбијање одређених врста својине, а све је то допринело разноврсности верског живота у првој половини 12. века. Апостолски живот, интерпретиран на начин лутајућих проповедника у сиромаштву, није се могао остварити у оквиру ових манастира (Lambert 1992: 40–42).

Први подаци који постоје о Роберту од Арбрисела су из времена његовог живота; сачувана су два писма од бискупа и опата, у којима аутори критикују верске праксе које су сматрале опасним за Роберта и следбенике које је инспирисао. Убрзо после Робертове смрти

настала су два биографска описа, који су истицали његову светост.² У периоду 1500–1800. године, аутори су писали о Роберту од Арбрисела са циљем да га осуде, било као несхваћеног свеца, било као сексуалног предатора. Они који су писали у Робертову одбрану морали су да објасне блиску повезаност са женама која је опште место његовог живота. Нарочиту забринутост изазивала је Робертова пракса спавања међу женама, које је замишљено као покајничка пракса у циљу да умртви тело претераним искушењима. Обе средњовековне критике, исказане у наведеним писмима, неки су Робертови браниоци назвали врстом атентата на личност без основе у чињеницама. Ипак, сумња је остала и Робертова канонизација је изостала, а антицрквени аутор Волтер (1694–1778) је у 18. веку убацио у своју сатиричну поему о Јованки Орлеанки неколико саркастичних стихова о „великом свецу“ Роберту. После 1800. године, патриотски настројени историчар Жил Мишле (1798–1874) са симпатијама је писао о Робертвом доприносу француској цивилизацији, нарочито о његовој подршци женском верском ентузијазму. Од Мишлеа историчари виде у Роберту од Арбрисела раног браниоца дворске љубави, са истицањем жена и женског, или чак као претечу модерног феминизма. Овај поглед на Робертову мисију је истицао и Робертову критику средњовековног свештенства и племства због њиховог богатства и неморала. Жак Даларен (1952-) је дао нову интерпретацију, у циљу да Роберта схвати озбиљно као страственог хришћанског боготражитеља, посветио је пажњу томе да разуме Роберта на основу писама у којима је критикован и „живота“ који су га издизали. Суштину Робертове личности Даларен види у његовој пустињачкој самоћи и потрази за духовним савршенством, те мисији проповедања Јеванђеља, мада и улогу жена и Фонтевроа сматра важним за разумевање Роберта. Други научници, мада не идентификују Роберта као феминисту, наставили су да сматрају Фонтевро централним местом за тумачење Робертове каријере и идеологија (Venarde 2006: XVII-XXV).

Одломак из писма Роберта из Арбрисела грофици Ерменгарди од Бретање на добар начин илуструје његове ставове:

„Дух поноса је лош, али лажна понизност је гора. Дух разметљиве охолости је лош, али лажна светост је гора. Дух зависти је лош, али лажна љубав је гора. Дух похлепе је лош, али лажно милосрђе је горе. Дух прождрљивости је лош, али лажно уздр-

---

² Превод на енглески наведених писама и живота в. у Venarde 2003.

жавање је горе. Дух пожуде је лош, али лажна чедност је гора“ (Venarde 2003: 106–114; Venarde 2005: 213).

Даље, у писму грофици говори против лицемерја и празних форми и истиче примат духа у верском животу:

„Давати милостињу, молити и постити је добро ако се то чини ради Господа, али нема сврхе ако се чини ради људске хвале. Кратка хвала је корисна; молитва срца, не усана, је мила Господу. Бог обраћа пажњу не на речи већ на срца молиоца. Сва добра дела праведне особе су молитва“. (Luscombe, Riley-Smith (ed.) 2008: 346, 366)

Брус Венард (1962–) предлаже став да, иако су род и сексуалност били централни за Робертову личну духовност, он није било протофеминиста. Надаље, сматра да, упркос његовим монашким оснивањима, није био перјаница преуређивања Римске Цркве, што је било карактеристично за његово доба. Роберт, према Венарду, није стављао приоритет на организацију сфере земаљског, нити на разлике између особа, регулисање институција, структуре власти, за Роберта су то биле секундарне ствари. Више су га се тицали, кад се освртао на седам смртних грехова на почетку наведеног писма, истина и претварање, унутрашњост бића, а не спољашња форма. Чистота вере и њено изражавање, је, према Венарду, била Робертова истинска порука. Али Робертово спровођење ове визије у дело, нарочито његово укључивање жена међу следбенике, изазвало је оштру осуду у времену када су форма и спољашњи изглед ствари били веома важни. Према Роберту, најважније за веру и спасење, није црквено уређење света, већ вера у Божју провидност и живот према Јеванђељу. Када је у питању грофица Ерменгарда, Роберт је сматрао да она може живети посвећеним животом „било да је у граду, било на двору или на кревету од слоноваче...“ (Venarde 2005: 215–216, 223).

Ред у Фонтевроу је до Француске револуције остао највећа и најбогатија женска федерација манастира у римском хришћанству. Комбинована је духовност и пракса, истицала се улога Марије и Марте, које су цењене од егзегета 12. века. Папа Калист II (1119–1124) посветио је део романске опатије 1119. г., а остатак је вероватно завршен за време прве опатице Петрониле, коју је Роберт поставио 1115, а била је на челу опатије до смрти 1149. године. Када је Петронила умрла, Фонтевроу је имао око 50 приорија. Број је растао током следећих деценија и укључивао куће у јужној Енглеској и Арагону. Ари-

стократски карактер реда доминирао је још више после смрти Роберта од Арбрисела. Фонтевро је прошао кроз тензије од средине 13. века, када неки монаси нису желели да живе под контролом жена, а монахиње аристократкиње су се жалиле на строгост верског живота. Фонтевро је претрпео удар у време Француске револуције, 1792. манастирски комплекс је заплењен а заједница распршена. Наполеон је опатију претворио у затвор 1804, што је и остала до 1963. године (Johnston, Kleinhenz 2000: 480–481).

Због своје високе репутације од наранијих дана, заједница је била у расту, тврдило се да је 1248. опатија имала популацију од 700 људи, а 1297. године процене кажу да је у њему било 360 монахиња. Ову опатију веома је ценио Хенри II Плантагенет, краљ Енглеске 1154–1189. г., који је био њен дарезљив добротвор, као и његов син краљ Ричард I Лавље Срце (1189–1199), који је веровао да своје избављење из заробљеништва дугује молитви монахиња Фонтевроа. Оба краља су у Фонтевроу и сахрањени и њихове гробнице се још увек могу видети заједно са гробом Хенријеве супруге, Елеаноре од Аквитаније (краљица Француске 1137–1152, краљица Енглеске 1154–1189), његове кћерке Јоване од Сицилије (1165–1199) и њихове снаје, Изабеле од Анголема (око 1186/1188–1246). Године 1173. опатија је изузета из епископских визитација. Средином 13. века Жак де Витри (1180–1240) је топло хвалио живот реда (*New Catholic Encyclopedia* 5 2003: 793).

Живот и дело Роберта од Арбрисела до данас интригира историчаре и теологе и коначна сагласност о карактеру његове делатности није постигнута. Још у свом времену Роберт је изазивао различите ставове савременика, од осуде, до истицања његове светости. У каснијем периоду имао је много критичара, а од Мишлеа поново се јављају позитивне оцене његовог доприноса француској цивилизацији. Често се сматрао претечом феминизма и истицао се Робертов специфичан однос са женама, који је обележио његову каријеру, као и рад у Фонтевроу. Новије оцене нису дале коначну реч о значају Фонтевроа и односа са женама у Робертовом животу, али се све чешће истиче да је стављао акценат на унутрашњост бића, веру у Божју провидност и живот према Јеванђељу, на суштину хришћанства, а не на спољашњи изглед и форму, која је била битна у његово време. Проповедање, живот у сиромаштву и реформе монашког живота које је спровео биле су пут да се оствари ово стремљење, али ови Робертови начини да оствари своје замисли наишли су на осуду оног времена и утицали да Роберт никада није канонизиран за свеца.

Идеали Роберта од Арбрисела и других лутајућих проповедника тога времена нису се могли остварити у оквиру манастира које су они основали. Дух оснивача се временом изгубио, али, манастир Фонтевро је опстао, постојао као ред, и под собом имао највећу мрежу женских манастира у западном хришћанству све до Француске револуције.

* * *

Библиографија:

- Линч, Џ. (1999): *Историја средњовековне Цркве*, превели с енглеског Драгић Живојиновић, Бранислав Танчић, Београд: СЛЮ.
- Пеинтер, С. (1997): *Историја средњег века (284–1500)*, превели Чедомир Антић, Небојша Порчић, Београд: Слио, Глас српски.
- Поповић, М. (2011): *Фрајџри и јереси: духовни покрети на Западу дванаестог и тринаестог века*, Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања.
- Elliott, D. (1993): *Spiritual Marriage, Sexual Abstinence in Medieval Wedlock*, Princeton N. J.: Princeton University Press.
- Frassetto, M. (2007): *Heretic Lives: Medieval Heresy From Bogomil and Cathars to Wyclif and Hus*, London: Profile Books.
- Jedin, H. (ur.) (1971): *Velika povijest Crkve*, uređuje Hubert Jedin; 3/1, s njemačkoga preveli Josip Ritig, Leo Držić, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Johnston, W. M.; Kleinhenz, C. (ed.) (2000): *Encyclopedia of Monasticism*, 1&2, A–Z, London, New York: Routledge.
- Lambert, M. (1992): *Medieval Heresy: Popular Movements from the Gregorian Reform to the Reformation*, Second Edition, Oxford, Cambridge USA: Blackwell
- Luscombe, D.; Riley-Smith, J. (ed.) 2008: *The New Cambridge Medieval History*, 4/1, Cambridge: Cambridge University Press.
- New Catholic Encyclopedia* 5 (2003): *Ead–Fre*, Second Edition, Washington D. C.: Thomson & Gale.
- New Catholic Encyclopedia* 12 (2003): *Ref–Sep*, Second Edition, Washington D. C.: Thomson & Gale.

- Tanner, J. R.; Prévite-Orton, C. W.; Brooke, Z. N. (ed.) (1968): *The Cambridge Medieval History*, 5, *Contest of Empire and Papacy*, planned by J. B. Bury, Cambridge: Cambridge University Press.
- Venarde, B. L. (ed.) (2003): *Robert of Arbrissel: A Medieval Religious Life*, documents translated and annotated by Bruce L. Venarde, Washington D. C.: The Catholic University of America.
- Venarde, B. L. (2005): „Power, Personality – and Perversity? Robert of Arbrissel (c. a. 1045–1116) and His Critics“, in: Berkhofer, R. F.; Cooper, A.; Costo, A. J. (ed.) (2005): *The Experience of Power in Medieval Europe, 950–1350*, Burlington USA: Ashgate, 213–225.
- Venarde, B. L. (2006): „Robert of Arbrissel and his Historians: An Introduction by Bruce L. Venarde“, in: Dalarun, J. (2006): *Robert of Arbrissel: Sex, Sin and Salvation in the Middle Ages*, translated with an introduction and notes by Bruce L. Venarde, Washington D. C.: The Catholic University of America Press, XVII–XXVIII.

Примљено: 6. 12. 2018.
Одобрено: 16. 4. 2019.

ROBERT OF ARBRISSEL AND THE ORDER OF FONTEVRAULT – A SHORT INSIGHT

Miroslav M. Popović

*Faculty of Philosophy – University of Belgrade,
Department for History Library*

Summary: *The work before us is an attempt to present the life of Robert of Arbrissel (around 1047 / 1050–1117), a person who through his actions can serve as exemplar of life of 12th century apostolic preachers. He established a dual monastery in Fontevrault, lived as a wandering preacher, had great influence on women, prostitutes, the poor, the leprous. He was known for the holiness and simplicity of life, although attempts made in the direction of his canonization were not successful.*

Key words: *Robert of Arbrissel, Fontevrault, preaching, monastic life.*